

Vidi; kaj čuda, če so se je opetovano lotili romani-pisci in dramatik. Za prozaistom Jurčičem je prišel dr. J. Vošnjak, ki je — bistveno po Jurčiču — snov prelil v dramo, ki pa ni vzbudila pozornosti. Pred par leti je Ivan Cankar eno svojih dram krstil za Lepo Vido. Kritika je takrat rekla, da ta Cankarjeva drama nima z narodno Lepo Vido nič opraviti. Pot je ostala torej še vedno odprta: Kdo bo spravil na oder tisto in tako Vido, o kakršni je peval naš narod v davni? Nepričakovano smo letos v juliju iz Broda v Slavoniji prejeli zgornaj omenjeno tragedijo Šandovo. Naj vsebino kratko naznačimo: Dejanje se godi koncem 15. stoletja, in sicer deloma na slovenskem obrežju jadranskega zaliva, deloma v Kordovi na španskem. Pred prvim činom se je po avtorju zgodilo to-le: Nekje na Slovenskem je pred sto leti živela slavna grofica, ki je — »vnemši se v ljubezni grešni za meniha-svečenika« — rodila dekletce; nesreča, prokletstvo je spremljalo odslej mater in hčerko, in hčerke hčerko, mater Vidino, in končno Vido, ki se je zoper voljo očetovo — mati je bila že mrtva — poročila v daljni kraj, k morju, z ribičem Drejo (Andrejem) ter mu rodila sinčka-edinca. Tu zastavi naša drama. Vido hodi prat k morju; otrok se igra v nje bližini. Vido sanjavo gleda v daljine in hrepeni po neki neznani sreči. V tistem času se je mudila v naših krajih španska vojska. Njen poveljnik je bil Gonsalvo. Ta nastopi; v prvih dveh činih vidimo, kako se Vido odloči, ostaviti moža in dete in iti za Gonsalvom, ki pa ne sluti, da je Vido poročena žena. Tretji čin: Gonsalvo je na vrhuncu svoje sreče, češčen od kralja, ljubljen od vojakov. Krona vse sreče zanj pa je ljubezen Vidina. V tem pa se začno zbirati nad Vido temni oblaki: Diego, zvesti oproda Gonsalvov, izve, da je Vido poročena žena in mati; razen tega pride poslanstvo iz Španije, da je kralj neko svojo sorodnico izbral Gonsalvu za ženo. Vido začne gristi vest. V četrtem činu smo v Kordovi: Gonsalvo mora za nekaj dni odpotovati; zvesti straži (Diegu, Pedru i. dr.) ostavi Vido; tedaj prihaja v sijajnem spremstvu od kralja izbrana nevesta Gonsalvova — Doña Jñes — in smrtno razžali Vido, ki se pa tudi vzpne proti njej v svojem žaljenem ponosu. V petem činu nastopi najprej Dreja, ki je prišel — tajno pozvan od Diega — v Kordovo iskat ženo. Baš ide svatbeni spreved — z Vido in Gonsalvom kot nevesto in ženinom — v katedralo k poroki; Dreja zakriči iz gneče: »Vida! Takšno te najdem!« Vido se onesvesti. — Prava terja, da pride Vido kot lažnivka in verolomnica v ječo. V ječi jo obišče Dreja. Tu se zdi — zadnji motiv napetosti — da se bo še vse dobro izteklo: Dreja jo prosi, naj se vrne lepo z njim domov, sodniki so pripravljeni ji vse odpustiti. In res je Vido voljna to storiti. Mimogredé pa še vpraša, kaj je z otrokom. Dreja odgovori — nič hudega sluteč — da je sirotek umrl. Tega udarca Vido ne prenese; vest ji očita, da je ona umorila dete. V obupu zaužije strup. Ob mrtvi jočeta Dreja in Gonsalvo. — Drama je pisana izvečine v jambičnih trohejih, vmes je nekaj humoristično nadahnjenih prizorov v prozi, pa lirične partije za petje in glasbo. Delo spominja — pa to ni graja! — na velike vzore: v liričnih partijah na starogrški kor, v proza-prizorih na Šekspirja, v nekaterih monologih na Fausta, ki razglaablja o bistvu svetovja in življenja. Avtor na važnem mestu izpoveda krščansko naziranje o vesoljni sodbi: tam, kjer Diego pravi, da

vesoljstvo bi bilo gluposti izbruh,
če si osvete neizbežno kal
rodilo ne bi vsako dejanje krivo. (Str. 86.)

Naša sodba o pesnitvi je ta: dobili bi z njo prav lepo dramatično delo, oziroma opero, ako bi pisatelj 1. črtal vsaj $\frac{2}{3}$ verzov; v šestih urah tega teksta ni mogoče preigrati; in vsakega umetnika (bodi kipar, bodi slikar, bodi pesnik) je prva naloga, da vso nepotrebno navlako oklesti, odbije in zavrže, brez usmiljenja; 2. ako bi dikcijo napravil umevno, manj obloženo z metaforami (časih preveč drznimi) in bolj slovničnoopravilno (proč z oblikami n. pr. gen. pl. čustva m. čustev, nja m. njega, čmu m. čemu, dih vè m. veje ... sploh proč s koseskizmi in koseskovanjem!)

Opomba. Knjiga se naroča — cena 3 K broš. — naravnost pri pisatelju, začasno: Brod v Slavoniji; literatom je brezplačno na razpolago. Dr. J. D.

Viktor Bežek: Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. B. Občno vzgojeslovje. Prvi snopič. V Ljubljani, 1914. Založba »Slov. šolske Matice«. L. 1913. je izšel te učne knjige I. del (A): Osnovni nauki iz dušeslovja. Jako ugodno oceno je napisal v Dom in Svetu, 1914, str. 196 nsl. dr. Janko Bezjak. Zdaj je pričelo izhajati Občno vzgojeslovje (B); kadar bo v celoti pred nami, je ocenimo.

R. F. Magjer: Crveni križ i drugi zapisci sa sela u oči rata. Osjek 1915, 1 K 50 h.

Ideja, iz katere je vznikla ta zbirka kratkih sličic, je izborna in njena snov gotovo neizčrpna — to se mora priznati. Priznajmo to z namenom, da se tudi pri nas dvigne kak povestničar, ki nam bo bodisi v malih obrisih — kakor gosp. R. F. Magjer — ali z obširno povestjo ali z romanom slikal, kako je vplival začetek, početek ter potek sedanje silne vojske na dejanje in mišljenje našega, osobito preprostega naroda.

Gospod Magjer je to storil z ozirom na jedrega, preprostega slavonskega seljaka. Označeval je ondotni narod že pred leti v svoji prvi zbirki »Zapisci sa sela«; a odkrito priznam: dočim so bili oni Zapisci nekam premehek, preveč površinski, je postal naš pisatelj, očitno pod mogočnim vtiskom sedanjih veledogodkov, krepak in prepričevalen. Kremenito, prirojeno junaštvo in prirodna nežnost odseva iz vseh nastopajočih oseb in zbuja v bralcu zanos pa tudi srčen smeh ob pogledu na to krepko, nepokvarjeno, domovju vdano, včasih groteskno naivno ljudstvo. Pretiravanja pa se pisatelj (za Boga!) naj ogiblje, ker si je pretirana resnost v sorodu s smešnostjo. V sličici »Prvi« se menda ni popolnoma izognil tej opasnosti; da bi namreč stari ded resno zahteval, naj mu župnik prvega vnuka krsti za »Indeburga« (t. j. Hindenburga) — tu je pisatelj zavozil v močvirje, dasi optima fide. — Najboljši spis je »Dvije vijesti«.

Dr. Jos. Tomiňšek.

K zgodovini Gregorčičeve »Soči«. V letošnjem »Ljubljanskem Zvonu« (št. 7, str. 334 nasl.) je J. Poljšar obelodanil to-le zanimivo beležko o Gregorčičevi odi ali davoriji »Soči«; Pesnik sam je štel ta srčni proizvod med svoje najvrstnejše porojenke. Rad je poudarjal, da je francoski pisatelj Charles Nodier že pred njim vzhičeno povelečeval brdsko hčerko planin, divno Sočo. Blizu meje teče; ponekod v dolnjem teku se plazi tik grobov slovenskega domovja, a njena zi-

belka, gorske dobrane, med katerimi šumi, so naše. Tudi teh se hoče polastiti tujec. Gregorčič je poznal pohlepnega soseda in pred 36 leti prorokoval, da »daleč ni ta dan«, ko »vihar grozan, vihar strašan prihrumel z gorkega bo juha, divjal čez plodno bo ravan« ob Soči... V rokopisu, ki je šel za tisk leta 1882. v tiskarno in ga je imel prej v rokah pesnikov prijatelj Fran Erjavce, je stalo v predzadnjem verzu: zemlje željne; poslednjo besedo je prečrtal potem Gregorčič in nadomestil z »lačne«. Na to izpremembo ga je nagnila Erjavčeva opazka, zabeležena s svinčnikom pod pesmijo; glasi se: »Tu je prvotno stalo: zemlje lačne, kar se mi bolje dopada, ker več pové nego željen.« Prvotno, pravi Erjavce, namreč v »Zvonu« leta 1879. Zanimati utegne, da je imela pesem »Soči« v omenjenem rokopisu na koncu še dva verza:

Na zemlji tvoji tujcev tropi
Naj ne dobódo ni — grobovi!

Oba verza tičita v oklepajih in sta prečrtana s črnilom; prečrtal ju je pesnik sam — v prid pesmi, preden je bil dal rokopis v pregled Erjavcu, ki izpustu ni oporekal.

Gospod profesor Puntar pa nam je poslal to-le beležbo, ki nam še natančneje pove, kdaj in v kakšnih okoliščinah je nastala oda »Soči«: Gotovo marsikoga zanima, kdaj je nastala ta zdaj tako proslavljena pesem slovenskega pesnika — ne diplomata. Dr. Avg. Žigon je o tem nekoč »pri Fonu« v Gorici vprašal pesnika samega. Odgovoril mu je, da v sedmi šoli. Torej v l. 1862/3., ko je bil Šolar njegov učitelj slovenščine. Pesem je bila prvič natisnjena v Stritarjevem »Zvonu« 1. avgusta 1879., str. 225, s podpisom »Gr.« Med prvim konceptom v sedmi šoli in prvo objavo je preteklo torej 16 let. Imamo li zdaj prvi ali predelani tekst? Brez dvojbe da predelani. Pomisliti treba samo na kritično leto 1866. in vse, kar je z njim v zvezi. Italija — in mi. V tej perspektivi dobiva izrazitost pesnikovega domoljubja historično podlago, posebno za tiste veleznačilne »tujce zemlje lačne«. Marsikaka ostrina in poanta je dobila tu v tem dogodku šele svoj pravi izraz. Kajti drobne pesnikove »Domorodne iskric« so se tekom let razpalile v velikansko kresno grmado ob uri — laške nevarnosti.

Dr. J. D.

V »Ljubljanskem Zvonu« 1907. (na str. 144) izporoča Ksaver Meško Gregorčičevo besedo o Soči, ki jo je govoril pesnik 8. novembra 1905: »In oktobra, pravite, je bila Soča zelo krasna? — Res me veseli, da vam ugaja. Tudi je ni na svetu reke in vode s krasnejšo barvo. Še pisatelj »Ivana Zbogarja«, general Napoleonov, pravi, da je videl mnogo krasnobarvnih voda, a take še nikjer. In ta je videl nekaj sveta!« Pisatelj »Ivana Zbogarja«, Charles Nodier, pa ni bil nikoli general Napoleonov, ampak linguist, bibliograf in beletrist francoski, čigar znanstvena dela je zelo cenil tudi naš univerzalni M. Čop, ki si je iz »Zbogarja« celo prepisal na ovoj drugega zvezka Moratinovih Komedij Nodierjev opis Trsta (po I. izdaji: Paris 1818).¹ Nemirno življenje tistih dni je učenjaka in

beletrista privedlo s francosko vlado za Napoleona v naše kraje: najpoprej v Trst, odkoder je bil januarja l. 1813. imenovan v Ljubljano za bibliotekarja ljubljanski licejki, kjer je ostal do m. septembra istega leta, ko se je pričela avstrijska reokupacija kranjske dežele.¹ Kot

riétés littéraires et philosophiques. (Paris 1829). — 3. Souvenir, épisodes et portraits pour servir à l'histoire de la révolution et de l'empire. (Paris 1831). — Za Čopom pa je še pridobila: Jean Sbogar. (Paris 1818) ter laški prevod: Giovanni Sbogar, il bandito. Libera versione del Dr. Fr. Bianchi. (Trieste 1855); nadalje: Examen critique des Dictionnaires de la langue française. (Paris 1829), in: Notions élémentaires de linguistique. (Paris 1834), poslednji dve iz Čopove lastnine. Slednjič ima tudi »Spomine iz mladosti« in slavni »Zadnji banket Žirondistov« v nemškem prevodu, ter išče Kržišnikov slovenski prevod »Ivana Zbogarja« v ponatisku iz l. 1887.

¹ 24. decembra 1809 se je odpovedal Fr. Wilde (ki je vsled cesarskega odloka z dne 27. avgusta 1788 prišel v Ljubljano za profesorja filozofije na takratni licej ter bil z gubernijskim odlokom z dne 11. aprila 1789 imenovan za bibliotekarja ljubljanske licejke), svoji bibliotekarski službi, ko je bil dne 16. novembra 1809 dospel v Ljubljano — Marmont. Wilde je odšel na Dunaj ter dobil tam dosmrtno mesto na vseučilišču († 31. julija 1828: Wiener Zeitung 1828, pag. 759). Za Wildejem, ki je bil prvi bibliotekar ljubljanske licejke, je sledil za Francozov provizorično profesor zgodovine na ljubljanskem liceju Mih. Lieb (od januarja 1810) do 31. oktobra 1810, ker je bil 29. oktobra 1810 imenovan grof Hieronimo Agapito iz Trsta v Ljubljano na licej za profesorja retorike in občne zgodovine ter licejki za bibliotekarja. A ostal ni dolgo: od oktobra 1811 je bilo mesto spet prazno; in supiral je bibliotekarja od oktobra 1811 nadalje Matija Kalister, profesor matematike in naravoslovja na ljubljanski gimnaziji, dokler ni bil januarja 1813 imenovan kot redni naslednik Agapitov novelist in učenjak Charles Nodier iz Trsta v Ljubljano za bibliotekarja in urednika listu »Télégraphe officiel«. (Stefan K., Gesch. der k.k. Studienbibliothek in Laibach, pg. 54/58). Izhajal je list kakor že prej od pričetka l. 1812 tudi zdaj v dveh ločenih izdajah: 1) v francosko-italijanskem besedilu, 2) v nemškem besedilu — do štev. 68., t. j. do torka dne 24. avgusta 1813, ko je nemška separata izdaja prenehala, tisti zadnji dan pred umikom guvernerja Fouché-ja iz Ljubljane v Trst, a odtam v Gorico. (Prim. »Tél. off.«, štev. 70, ddo. 31./VIII. 1813 v dopisu »Laibach den 25. Aug.«: »Unser General-Gouverneur ist heute Abends von hier nach Triest abgereist.«) Za številko 68. so bile natisnene (po odhodu guvernerjevem) v Ljubljani še tri številke lista (in sicer štev. 69: 26./VIII., štev. 70: 31./VIII., štev. 71: 5./IX. 1813), — vse tri še vedno v vseh treh jezikih kakor doslej, a zdaj takó skróčene, da so vsi trije izhajali združeni v eni sami (trojezični) izdaji: francoski-nemški-italijanski. Zadnja ljubljanska številka Nodierjevega lista je bila torej (trojezična) štev. 71.: z dne nedelje 5. septembra 1813. List se je nato preselil za Fouché-jem v Trst, in z listom tudi bibliotekar Nodier sam, ki je v Trstu dal natisniti še ostale zadnje štiri številke, in sicer (ne takoj v terek, — ta dan je bil pač radi preselitve v izdajanju presledek, — ampak) številko 72: v četrtek 16./IX., 73: v nedeljo 19./IX., 74: v torek 21./IX., 75 (zadnjo): v sredo 22./IX., — vse štiri tiskane z noto »Trieste, de la Typographie de l'Intendance de l'Istrie 1813.«, in vse štiri le še dvojezično: v francosčini in italijanščini. Taka je torej zgodovinska osoda Nodierjevega lista »ilirskega«. Iz Gorice je Nodier šel na Francosko, odkoder ga ni bilo več v naše kraje, ampak se je po »restav-

¹ Ljubljanska licejka je imela takrat naslednja dela Nodierjeva: 1. Bibliothèque sacrée grecque-latine, comprenant le tableau chronologique biographique et bibliographique des auteurs inspirés et des auteurs ecclésiastiques, depuis Moïse jusque à saint Thomas d'Aquin. II. Edition. (Bruxelles 1828). — 2. Mélanges tirés d'une petite bibliothèque, ou va-